

Voorkant:

bij de foto: Op 5 mei 1952 werd prof. Benne Holwerda begraven, ruim 42 jaar oud. Elk overlijden slaat de liefde lam, maar dit keer was het ook nog anders. Nog geen zes weken eerder was Holwerda's Kamper collega en leermeester K. Schilder overleden. En nu Holwerda. Wat wilde dit toch zeggen? [LEES VERDER OP PAGINA 2]

Nr. 16, september 2002

IN DIT NUMMER:

Op het spoor van Holwerda
Stadhouder-koning Willem III
Regiobijeenkomsten

Pagina 1:

Colofon

Foto omslag: collectie HDC, Amsterdam

Redactioneel

Toen het Gereformeerd Politiek Verbond en de Reformatorisch Politieke Federatie besloten samen verder te gaan, werd met enige spanning uitgezien naar de naam, waarmee de nieuwe politieke formatie zich zou gaan tooien. Zowel 'verbond' als 'federatie' zouden waarschijnlijk sneuvelen, terwijl het er niet toe deed of het woord 'politiek' zou worden gehandhaafd. Maar duidelijk leek toch dat de woorden 'gereformeerd' en 'reformatorisch' de smaakmakers waren in de naam van de oude partijen en op een bepaalde manier mocht je deze aanduiding terug verwachten in de nieuwe partijnaam. Maar dat gebeurde niet. De nieuwe formatie ging onder de naam ChristenUnie in zee. Verrassend fris en toch vertrouwd, zeiden de pr-mensen van de partij en ze hadden natuurlijk gelijk.

Christen is mijn naam, gereformeerd mijn bijnaam, zei men vroeger wel. Die bijnaam doet het niet goed meer. Het woord 'gereformeerd' begint geschiedenis te worden. Het raakt althans in onbruik, omdat het niet meer het juiste woord lijkt om de zaak te dekken, die ermee wordt bedoeld. 'Gereformeerd' roept tegenwoordig de associatie op met splijtzucht, strikt, leerstellig, en vooral met 'vroeger'. De gereformeerden hebben jarenlang deze connotaties bestreden, maar zijn nu veelal gezwicht voor de werkelijkheid, dat dit woord nu eenmaal die negatieve bijklank heeft.

Dan maar wat anders. Christen dus. Christen is rechttoe rechtaan: je bent wel anders dan de anderen, maar ze zijn geen vreemden voor je. Het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond heeft het ook begrepen, want dat gaat zich, overigens zonder de vertrouwde naam op te geven, voortaan presenteren als 'christelijk' verbond. En het Nederlands Dagblad noemt zich een gereformeerde krant voor christelijk Nederland.

Er bestaan nog wel gereformeerden, maar die opereren buiten de kerk niet meer groepsgewijs, noemen zich vandaag liever christen, en werken met mensen van verschillende achtergrond samen.

Het christendom is ook ouder en breder dan de gereformeerde traditie. Maar dat deze traditie een eigen signatuur had, een diepe invloed heeft geoefend in Nederland en belangrijke inzichten op formules heeft gebracht is duidelijk. Ze verdient het om niet vergeten te worden. Ze hoeft niet het enig ijkpunt te blijven, maar wie in Nederland wil nadenken over christelijk

leven en denken stuit onvermijdelijk op deze rijke traditie. Een christen komt uit de Geest, maar ook uit de geschiedenis voort en het ADC dient mede om de gereformeerde identiteit te bewaren en opnieuw vorm te geven in het heden. Of u die eigenheid nu met de historische term 'gereformeerd' wilt aanduiden of met het modieuzer woord 'christen', het ADC hoopt u er telkens weer aan te herinneren.

Pagina 2:

In de jonge gemeenschap van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) was Schilder natuurlijk de leidende figuur, met naast hem de grijze hoogleraar S. Greijdanus als vertrouwenwekkend teken dat met de Vrijmaking de oude paden niet verlaten werden. Maar waar was de hoop voor de toekomst, wie trok nieuwe sporen? Dat deed Holwerda.

OP HET SPOOR VAN HOLWERDA

Holwerda was in 1909 geboren in het Friese dorp Marrum. Hij werd in 1928 ingeschreven als student aan de Theologische School te Kampen. Daar trok hem de acribie van prof. dr. S. Greijdanus (1871-1948), maar het was de Rotterdamse predikant ds. K. Schilder (1890-1952) die in zijn studentenjaren zijn hart boeide. Hij behoorde met E.Th. van den Born, C. Veenhof en M.B. van 't Veer tot het viertal Kamper studenten, dat leerling werd van Schilder, jaren voordat deze in 1934 optrad als Kamper hoogleraar. Deze vier zijn, samen met dr. R.H. Bremmer, de kern geweest van Schilders schoolvorming voor de Vrijmaking en zij zijn hem ook gevolgd in zijn kerkelijke weg.

Holwerda werd gereformeerd predikant, eerst te Kantens en vanaf 1938 in Amersfoort. Zijn eigen stijl bleek in deze jaren vooral in de prediking. In de voetsporen van Schilder ontwikkelde hij de heilshistorische methode. Daar valt veel over te zeggen, maar in dit verband is vooral van betekenis, dat hierdoor de te bepreken tekst consequent beschouwd werd in het grote verband van de geschiedenis van Gods openbaring en in dat van Zijn toekomst. Zijn nauwgezette preken ontlieden het gevaar van een gemoedelijk betoog, maar werden steeds aangedreven door de dynamiek van Gods werk in deze wereld, dat heendreef naar de komst van Zijn Rijk. Zijn preken waren spannend, niet zozeer in de moderne zin van dit woord, dat ze goed gebracht werden, maar in de zin, dat bij de aandrang Gods boodschap te aanvaarden alles op het spel stond: het ging om ja of nee in eschatologische zin. De preek

werd een panorama van Gods werk, waardoor op zondag de Amersfoortse werkelijkheid van alledag met glans werd bestraald. Zulke preken plaatsten het leven in een groots verband en gaven een eeuwigheidsdimensie aan het dagelijks leven. Er zijn vandaag nog mensen die in hun boekenkast wijzen op Holwerda's *De dingen die ons van God geschonken zijn* en zeggen: dat waren preken, die we nooit vergeten zijn.

Holwerda diepte de betekenis en reikwijdte van de heilshistorische methode uit en toonde daarin zijn bezinnende kwaliteiten. In de Vrijmaking was hij ook bezonnen, misschien wel eens iets te bezonnen naar Schilders zin. Holwerda dreef in Amersfoort de zaak niet op de spits. Hij koos als een van de eerste predikanten principieel tegen de zelfcontinuering van de synode in 1942, maar werd door zijn kerkenraad, die door de synode onder druk was gezet, in de steek gelaten. Toen in 1944 prof. Schilder door de synode werd geschorst en afgezet, kozen Holwerda en zijn Amersfoortse collega's op dat moment niet voor een van de partijen (Schilder achtte zich nu alleen gelaten), maar wachtten ze gedurende een 'godsvrede' eerst de bevrijding af.

Toen Schilder in de zomer van 1945 weer met zijn weekblad *De Reformatie* verscheen, gaf hij Holwerda te kennen, dat hij hem graag als medewerker wenste, maar... alleen als hij zich ook vrijmaakte. Toen dit kort daarop tenslotte gebeurde, werd Holwerda een leidende figuur binnen de vrijgemaakte kerken. Nog in 1945 werd hij, hoewel hij alleen een kandidaat in de theologie was, benoemd tot hoogleraar voor het Oude Testament aan de vrijgemaakte Theologische Hogeschool te Kampen. Holwerda achtte het zijn plicht een academische graad te verwerven, maar door zijn vroege dood werd dat streven nooit bekroond. Schilder tekende hem bij zijn benoeming in 1945 vooral in het kader van kerkelijke trouw en eerlijkheid - geladen woorden die na de Vrijmaking een eigen, anti-synodale dimensie kenden in de vrijgemaakte pers - en het was, na de prediking, in het kerkelijk leven dat Holwerda het trekken van een spoor naar de toekomst voortzette.

Bekend is zijn naam gebleven om de scherpe apocalyptische kwalificaties die hij gebruikte om de synodaal-Gereformeerde Kerken te kenschetsen en om zijn emotionele breuk met de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte. Niet alle vrijgemaakten aanvaardden deze scherpe lijn. Zo verlieten de meeste vrijgemaakten bovengenoemde Vereniging niet; ook zijn Kamper collega prof. C. Veenhof bleef lid, en zijn op de kerkelijke situatie toegesneden exegetische van Openbaring 17 was niet onomstreden. Maar via de journalist P. Jongeling, die in het *Gereformeerd Gezinsblad* sterk leunde op Holwerda's apocalyptische visie, vond Holwerda's uitleg van Babylon als de valse kerk (in plaats van, zoals gangbaar was: de wereld) brede ingang.

Minder bekend is dat Holwerda in de jaren voor zijn dood andere lijnen trachtte te trekken. Zijn teleurstelling over de gebeurtenissen in 1944 moge zijn scherpte verklaren, zijn oproep tot vrede en verdraagzaamheid na 1950 tonen zijn realiteitsbesef. Voordat hij op dit terrein ook werkelijk een spoor had getrokken, ontviel hij de gereformeerde kring. Die kring bleef achter, verslagen, verward ook, met in het hoofd nog klinkend zijn opmerking niet eindeloos te debatteren en redeneren over de ware en valse kerk. Waar stonden de vrijgemaakte kerken voor? Onder andere dan de verwachte veeljarige leiding van Schilder en Holwerda werden deze vragen in de daarop volgende jaren van een antwoord voorzien.

Holwerda is een sleutelfiguur als het gaat om het verstaan van het klimaat van kort na de Vrijmaking. Weten we iets van zijn vragen, zijn hoop, zijn uitdagingen? Zijn overlijden sloeg in 1952 de liefde lam, maar als wij een gemeenschap van gereformeerden willen zijn, dienen wij, die na hem gekomen zijn, zijn plaats en het spoor dat hij getrokken heeft onder ons blijvend te overwegen. Zijn archief staat open voor onderzoek.

Holwerda-lezing

Ter gelegenheid van de herdenking van de vijftigste sterfdag van prof. B. Holwerda wordt op vrijdag 4 oktober as. een ADC-lezing aan hem gewijd. Prof. dr. G. Kwakkel, de huidige bekleeder van de leerstoel Oude Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen, zal die middag om 14.30 uur op het ADC een lezing houden over het werk van zijn voorganger, onder de titel 'Benne Holwerda: oudtestamenticus tussen gereformeerde dogmatiek en historisch-kritisch bijbelonderzoek'. Indien u de lezing wilt bijwonen ontvangen wij u die middag graag vanaf 14.00 uur. In verband met de beperkte plaatsruimte verzoeken wij u uw komst voor 1 oktober aan ons te melden via email (info@adckampen.nl) of telefoon (038-3331688).

generale synode

De generale synode van de Gereformeerde Kerken, die deze maanden te Zuidhorn wordt gehouden, kent een werkwijze, die afwijkt van hetgeen voorheen gebruikelijk was. Een onderdeel van de verandering is de elektronische opslag en verspreiding van de ingekomen stukken, van de vergaderstukken en van de besluitteksten. De huidige informatietechnologie vereist een geheel andere wijze van archiveren, dan in het 'papieren tijdperk' het geval was. Mw. drs. Irene van der Lugt heeft als archivaris van het ADC daartoe een opleiding gevolgd en studeerde in 2001 af op een door haar ontworpen plan voor het informatiebeheer van een generale synode. Het komt niet vaak voor dat voorstellen in afstudeerscripties gedaan, ook

gerealiseerd worden. Maar in dit geval vond haar scriptie een jaar na dato toepassing op de generale synode te Zuidhorn. Uiteindelijk komt de moderne organisatie van de informatie mede ten goede aan de archivering en zo ten dienste van elk kerklid, dat in de toekomst eenvoudig en snel de teksten van op deze synode behandelde zaken op het ADC terug kan vinden.

Het deputaatschap Archief & Documentatie heeft op deze synode verslag gedaan van haar werkzaamheden en die van het ADC. De synode toonde waardering voor het werk van het ADC en het deputaatschap en de plannen die deputaatschap en ADC hebben kregen de steun van de synode.

personeelwisseling

Per 1 augustus jl. heeft mw. drs. Irene van der Lugt afscheid genomen van het ADC, na er meer dan zes jaar als archivaris werkzaam te zijn geweest. Irene was op het ADC voornamelijk verantwoordelijk voor het dagelijks beheer van het ADC, het adviseren van de kerken en het ordenen van archieven. Ze heeft onder meer de persoonlijke archieven van S. Greijdanus en K. Schilder geordend, in samenwerking met archivarissen van de SOW-kerk een landelijke archiefcursus georganiseerd en vele bezoekers van het ADC op weg geholpen bij hun onderzoek. Voor het intern functioneren van het ADC is van belang geweest, dat zij het Centrum organisatorisch op poten heeft gezet. Ze heeft het, geheel in haar stijl, tot in de puntjes verzorgd achter gelaten. Haar accuratesse en gulle lach zullen gemist worden, maar daar gaat de gemeente Hilversum nu van genieten, waar ze gaat werken als adviseur digitale informatievoorziening. Ze heeft daarmee een baan gevonden die goed aansluit bij de door haar in de afgelopen jaren gevolgde opleiding, waarvan hier boven sprake was. We danken haar vanaf deze plaats voor het vele werk dat zij heeft verricht en de uitstekende wijze waarop ze de belangen van het ADC heeft behartigd, in Kampen en daarbuiten, en wensen haar Gods zegen toe in haar nieuwe werk.

In haar plaats is benoemd de historicus drs. Matthijs Driebergen. Hij studeerde tot 2001 geschiedenis te Groningen en werkte sindsdien tijdelijk in enkele musea, waar hij historische tentoonstellingen mede voorbereidde. Hij is naast zijn belangstelling voor archieven en theologie, vooral geïnteresseerd in het ‘verkopen’ van de geschiedenis aan een breed publiek. We hopen dat de kerken en andere belangstellenden daar in de komende jaren de vruchten van plukken. We heten Matthijs hartelijk welkom en wensen ook hem de zegen van God toe in zijn nieuwe baan.

Schilder revisited

Dit voorjaar was het niet alleen vijftig jaar geleden dat prof. Holwerda overleed, maar ook prof. dr. K. Schilder overleed een halve eeuw geleden, op zondagmorgen 23 maart 1952. Het bericht ging die zondag als een lopend vuurtje door het land en maakte veel emoties los. De Theologische Universiteit organiseerde in verband met dit herdenkingsjaar samen met de Prof. dr. K. Schilder Stichting een cursus post-academisch onderwijs, 'Schilder opnieuw bezien'. In deze cursus traden als docenten onder meer op prof. dr. B. Kamphuis, prof. dr. R.M. Mouw, president van Fuller Theological Seminary in Californië, prof. dr. W. van 't Spijker en dr. T.G. van der Linden, secretaris van de Noordmans Stichting. In de AD Chartasreeks van het Centrum verschijnt dit najaar bij uitgeverij De Vuurbaak een bundel over Schilder onder de titel *Alles of niets*. Daarin staan een aantal teksten op basis van de Schilder-cursus aan de Theologische Universiteit, aangevuld met bijdragen van onder anderen prof. dr. W.J. Ouweneel en dr. J. Smelik.

stadhouder-koning Willem III

Tweehonderd jaar geleden overleed de stadhouder-koning Willem III (1650-1702). Opgegroeid zonder vader als het 'kind van staat' verdedigde hij vanaf zeer jonge leeftijd als stadhouder de vrijheid en het protestantisme in ons land en later als koning van Engeland ook elders in Europa tegenover het vorstelijk absolutisme van de *roi soleil* Lodewijk XIV. Vanwege zijn cruciale rol in hachelijke jaren voor de Nederlandse Republiek was hij - samen met Willem de Zwijger - voor koningin Wilhelmina de grote inspirator uit haar voorgeslacht. Het ADC besteedt aandacht aan de herdenking van deze Oranje, die van grote betekenis is geweest in de geschiedenis van het protestantisme. Op 14 november - de geboortedag van Willem III - houdt dr. M. Oudkerk, hoogleraar radiologie aan de Rijksuniversiteit te Groningen, een ADC- lezing over de door hem als 'davidisch' getypeerde stadhouder-koning. De donateurs ontvangen nog nadere gegevens over tijd en plaats. Indien ook u de lezing wilt bijwonen, verzoeken wij u uw komst voor 10 november aan ons te melden via email (info@adckampen.nl) of telefoon (038-3331688).

archieven

Afgelopen maanden heeft het ADC verworven:

- ¶ *verzameling over de zaak ds. H. Eenhoorn, 1955-1959*
- ¶ *archieff van het dispuut Chrysostomos, 1924 - 2001*
- ¶ *aanvulling van het FQI-archieff*

¶ *aanvulling van het archief van de Nederlands Gereformeerde Kerken, de plaatsen Haarlem, Beverwijk, Curacao en 2 persoonlijke verzamelingen*

¶ *archief van de plaatselijke GPV-kiesvereniging Nijkerk.*

regiobijeenkomsten

Komend jaar zal er een bijzonder project van samenwerking met Nederlands Gereformeerde Kerken en Christelijke Gereformeerde Kerken starten een cursus voor scribae en archiefbeheerders betreffende kerkelijk archief en digitalisering. Het doel is voorlichting te bieden inzake digitaal beheer van het kerkenraadsarchief.

De eerste bijeenkomst is gepland in de laatste week van oktober 2002 in Zoetermeer voor de regio Den Haag en Schiedam. Er volgen daarna nog vijf andere regiobijeenkomsten (tot mei 2003). De regio en de ontmoetingsplaats worden nader bekendgemaakt en alle scribae en archiefbeheerders zullen persoonlijk worden uitgenodigd voor de bijeenkomst bij u in de buurt. Heeft u vragen over deze regiobijeenkomsten, dan kunt u altijd het ADC bellen (038-3331688).

Achterkant:

Persbericht van Interakt (los bijgevoegd)